

Міністерство освіти та науки України
Центральноукраїнський національний технічний університет

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ
НАД ХУДОЖНІМИ ТЕКСТАМИ**

Кропивницький
2018

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ з української мови для самостійної роботи студентів-іноземців над художніми текстами.

/ Укладач А. П. Царук. – Кропивницький: КНТУ, 2018. – 55 с.

Методичні вказівки складаються з адаптованих текстів з художньої літератури та розробок до них. За лексико-граматичним змістом вони відповідають рівню знань студентів-іноземців підготовчого відділення.

Використання методичних вказівок у навчальному процесі дасть змогу повторити вже знайомий матеріал, а також розширити лексичний запас студентів-іноземців.

Укладач А. П. Царук, 2018

1. Прочитайте текст «Наша мама в будинку відпочинку».

Підготуйтеся до бесіди: на які запитання відповів хлопчик?

НАША МАМА В БУДИНКУ ВІДПОЧИНКУ

Зараз наша мама вдома. Вранці ми *спокійно* снідаємо. Тато знає, де його сорочка. Я знаю, де мій портфель. Максим знає, де його пальто. Вдень мама і тато працюють, я в школі, Максим у дитсадку. Обідаємо ми вдома. Ввечері ми відпочиваємо. Тато читає газети, мама слухає музику, Максим дивиться мультфільми.

А ви знаєте, як ми жили, коли наша мама була в будинку відпочинку? Вранці ми не снідали – ми запізнювалися. Тато не знав, де його сорочка, я не знав, де мій портфель і мої зошити. Максим не знав, де його черевики і джинси... Тому що наша мама була в будинку відпочинку.

2. Прочитайте текст «Нова квартира». Знайдіть у тексті означення до слів «квартира», «кімната», «іграшки», «вода», «будинок», «сад».

Зразок: Яка квартира? – Нова.

НОВА КВАРТИРА

Ви знаєте, хто живе в квартирі №6? Це Микола Петрович, його дружина, їхня донька – маленька Оленка та її бабуся. Зараз тут живе і дідусь. Його дім у селі, але зараз дідусь у Києві.

Оленка показує квартиру. Це їхня нова квартира, і Оленка показує її з задоволенням.

- Це наша велика кімната, – говорить вона. – Тут ми ввечері дивимося телевізор. А коли ми дивимося телевізор, тато і Іван Іванович грають у шахи.

- Гарна кімната. А що тут? – запитує дідусь.

- Тут живу я і бабуся, це наша кімната.

- А що на столі?

- Мої нові іграшки.
- А книги в тебе є, Оленко?
- Звичайно! Ось мої книги, в столі.
Потім вони йдуть на кухню.
- Дідусю, ось кухня і ванна. У нас є гаряча і холодна вода.
- А де живуть мама і тато, де їхня кімната?
- Там, *ходімо* подивимося.
- Дуже гарна квартира.
- Дідусю, а твій будинок у селі великий чи маленький?
- Не дуже великий, але й не маленький.
- А комп'ютер у тебе в селі є?
- Звичайно, у селі є комп'ютери.
- А у тебе є гра в м'яч?
- Ні, немає. Але в мене є сад.
- Сад?
- Так, дуже гарний старий сад.
- А річка у вас є?
- Є.
- Добре, коли є сад і річка.

3. Дайте відповіді.

1. Яку квартиру має сім'я в Києві?
2. Хто живе в квартирі?
3. Хто приїхав у гості?
4. Що Оленка показує?
5. Де живе дідусь?
6. Який будинок він має?
7. Що є в селі в будинку?
8. Що є в квартирі в Києві?
9. Як ви думаєте, що любить робити Оленка?
10. Ви знаєте, що робить дідусь у селі?

4. Прочитайте текст «Хто куди йде вранці?» і скажіть:

- 1) Де працюють Іван Іванович, його дружина, Марія Ткаченко, Вадим?

2) Де навчається Зіна?

3) Куди ідуть вранці Максим, Таня, Лариса?

ХТО КУДИ ЙДЕ ВРАНЦІ?

Зараз сьома година. Всі йдуть на роботу. Ось Іван Іванович Сидоренко. Він іде в гараж. Він працює недалеко. А його дружина йде в школу, вона вчителька. Вони йдуть разом. Їхня дочка Ніна теж іде в школу. А Максим і Таня йдуть у дитячий садок.

У квартирі №3 живуть Ткаченки. Марія Володимирівна вранці йде на роботу в бібліотеку. Зіна Ткаченко поспішає в університет. Це симпатична і дуже серйозна дівчина. «Доброго ранку, Зіно», – кажу я. Вона відповідає і завжди посміхається. А ось Вадим – її новий сусід. Він сьогодні запізнюється і їде на роботу на таксі.

А куди йде Лариса? Адже вона сьогодні не працює, вона відпочиває, тому що це її вихідний день. Мабуть, вона йде в магазин.

5. Прочитайте текст «Смачний обід» і перекажіть його.

Пам'ятайте про конструкції: Антон говорить, що... Антон сказав Вірі, щоб вона... Антон запитав, чи...

СМАЧНИЙ ОБІД

Антон і Віра живуть у квартирі №12. Він лікар, а його дружина – інженер. Вони – молода сім'я і живуть тут лише два роки. Антон часто говорить, що він *сучасний* чоловік.

Ось і сьогодні він говорить:

- Віро, я розумію, що я *повинен* допомогти тобі. Ти працюєш вдень, а ввечері ще вивчаєш французьку мову. В п'ятницю я приготую обід. Добре?

- Звичайно, добре.

- А ти лише купи м'ясо і рибу.

- Що ще?

- Ну, ще овочі, фрукти, хліб...

- Добре.

Вранці в п'ятницю Антон і Віра поїхали на роботу. Ввечері Віра все купила: овочі, фрукти, м'ясо і рибу, а потім повернулася додому.

- Ну, ти все купила? – запитав він. – Добре! Ти помиєш фрукти, приготуєш м'ясо, почистиш овочі та рибу. А я подивлюся телевизор. Там показують футбол.

Віра все почистила і приготувала, а чоловік прийшов на кухню, поклав усе в каструлі і знову пішов дивитися телевизор.

Коли вони пообідали, Антон запитав:

- Ну, смачний обід я приготував?

- Дуже смачний. Дякую, – посміхнулася Віра.

6. *Запишіть нові слова у словник. Не забудьте про вид дієслів!*

Мити – помити, чистити – почистити, дивитися – подивитися, класти – покласти, готувати – приготувати, обідати – пообідати, вивчати – вивчити, посміхатися – посміхнутися.

7. *Повторіть назви днів тижня. Прочитайте текст, зверніть увагу, що робили Антон і Віра у вівторок, у середу, ... у суботу.*

НІЧОГО НЕ ЗАБУВ

У вівторок Антон прийшов додому і сказав:

- Віро, я хочу відпочити. Я вже купив квитки, і в суботу ми поїдемо на південь у будинок відпочинку.

- Дуже добре, – відповіла Віра.

Віра добре знає, що чоловік завжди все забуває, тому в середу вона запитала:

- Що тобі треба взяти у будинок відпочинку?

- Мені нічого не треба, – відповів Антон, – візьми тільки зубну щітку.

- Ні, – сказала Віра, – на півдні ти завжди говориш, що я забуваю вдома твої речі. Візьми валізу і поклади туди все, що тобі треба.

- У четвер вона запитала:
- Твої сорочки треба взяти?
  - Звичайно, – відповів чоловік.
  - А джинси?
  - Джинси теж.

У п'ятницю Антон поклав у валізу свій костюм. У суботу Віра поклала ще його черевики.

І ось вони на півдні. Віра говорить:
"Чудово! Ми взяли все, що треба. Ми нічого не забули".

Вона ще не знає, що Антон забув вдома валізу.

8. Повторіть конструкції *КОЛИ, О КОТРИЙ ГОДИНІ*.
Прочитайте текст «А як ви відпочиваєте?» і поділіть його на дві частини.

А ЯК ВИ ВІДПОЧИВАЄТЕ ?

Влітку всі їдуть відпочивати. Олег також їде. Він їде на південь. Там Чорне море і багато сонця. Олег дуже хоче відпочивати на півдні, купатися в морі, гуляти на березі.

- Зараз я *втомився*, – говорить Олег. – А *через* місяць, коли я відпочину, я буду підніматися на 9-й (дев'ятий) поверх без ліфта.

Але це *неправда*. Він відпочиватиме тільки в літаку. В місті він встає щодня о 7-ій (сьомій) годині, о 8-ій (восьмій) він снідає, потім їде на роботу. О 9-ій (дев'ятій) він починає працювати, о 13-ій обідає, а закінчує роботу о 18-ій годині. Вдома Олег вечеряє, а потім відпочиває, дивиться телевизор або йде в кіно, в театр.

На півдні він буде вставати о 6-ій (шостій) годині. Він *поспішатиме* на море і не буде снідати. Він буде купатися і лежати на березі цілий день. А потім у кафе буде танцювати весь вечір. І так щодня.

Через місяць він повернеться в Кропивницький і, звичайно, не буде підніматися на дев'ятий поверх без ліфта. Але через рік, влітку, він знову захоче відпочивати на півдні, там, де Чорне море і багато сонця.

9. Зверніть увагу:

беріг – на березі, південь – на півдні.

10. Розкажіть про розпорядок дня Олега спочатку в Кропивницькому, а потім – на морі. Як ви думаєте, який відпочинок кращий – активний чи пасивний?

11. Підготуйте монолог про ваш розпорядок дня у будні та у вихідні.

12. Прочитайте текст «Українські імена», зверніть увагу на чоловічі та жіночі імена. Чому всі сусіди говорять про імена, які їм подобаються?

УКРАЇНСЬКІ ІМЕНА

У Антона і Віри, які живуть у квартирі №12, скоро буде дитина. Звичайно, Антон хоче сина, а Віра хоче доньку. Вони ще не знають, як назвати дитину, але багато про це говорять. Їм подобаються імена Максим і Андрій, Марія і Інна.

Сусіди і друзі теж думають, як назвати дитину.

- Назвіть свого сина Богдан. Це *справжнє* українське ім'я. Зараз у моді це ім'я, – говорить Лариса.

- А я думаю, дуже гарне ім'я Іванна. А якщо народиться син, буде Іван, – говорить Вірі сусідка Олена Іванівна, – Іванко, Івась, Івасик.

- А моєму тату подобається ім'я Софія, – говорить Юля.

- Це тому, що твою маму звать Софія Володимирівна, – сміється Віра.

У квартирі №19 живе сім'я Коваленко. Ніна Миколаївна – мати-героїня. У сім'ї 5 (п'ятеро) дітей. Віра часто приходиться сюди, тому що їй дуже подобаються діти, особливо маленькі. Вона навіть *заздрить* Ніні Миколаївні. Адже їй вже не треба думати, як назвати дитину. У них у сім'ї є і Богдан, і Володя, і Таня, і Іванна, і Марина.

13. Дайте відповіді.
1. Які українські імена знаєте ви?
  2. Чи знаєте ви, що означає кожне ім'я?
  3. Чи є у вашого народу традиція давати дитині ім'я дідуся чи бабусі?
14. Про яку проблему розповідається в тексті?

З КИМ ЗАЛИШИТИ ДИТИНУ?

У Віри і Антона є маленький син. Пам'ятаєте, всі сусіди думали, як назвати дитину. Звичайно, назвали його зовсім не так, як *радили* знайомі. Хлопчика звали Олександр, Сашко. Зараз Сашко вже ходить в дитячий садок. Але коли Віра і Антон ідуть ввечері в театр або в гості, вони *щоразу* думають, з ким *залишити* дитину.

Одного разу *вирішили* залишити хлопчика з сусідкою. Віра купила фрукти, торт. Але до сусідки прийшла її подруга з чоловіком. Запросили і подругу, і її чоловіка ...

Віра *хвилювалась*, весь час телефонувала додому, запитувала, чи спить Сашко. Звичайно, Сашко не спав.

Наступного разу Віра і Антон пішли в гості з Сашком. Всім було весело і цікаво: співали, гралися з хлопчиком, дивилися телевізор. Але о 9-ій годині вже треба було йти додому – Сашко хотів спати.

Скоро буде зустріч однокласників. Віра і Антон хочуть піти в рідну школу, зустрітися з першою вчителькою і з друзями, а потім піти разом у ресторан. Але з ким залишити Сашка?

Їхній сусід Василь Іванович сказав:

- Зателефонуйте в *бюро добрих послуг*.

- Куди?

- Як?! Ви не знаєте, що таке *бюро добрих послуг*? Зателефонуйте туди і скажіть, що у вас є маленький син і ви хочете ввечері піти в театр або в гості. Прийде дівчина або жінка, і ви залишите з нею Сашка.

- Правда? Чудово! Вірочко, ми йдемо на зустріч! Ми побачимо друзів, які приїдуть із Києва, Львова, з Одеси і Вінниці.

- Ні, Антоне, я не хочу залишати сина з незнайомою людиною.

15. *Розкажіть, які способи вирішення проблеми радять сусіди. Чому молода сім'я не може скористатися порадою Василя Івановича.*

16. *Які проблеми допомагають вам вирішувати друзі? Чи любите ви радитися з ними?*

17. *Прочитайте текст і скажіть, яка гра подобається Антону Миколайовичу і яку передачу любить дивитися Василь Іванович?*

У СУБОТУ ВВЕЧЕРІ

У квартирі №2 живе Василь Іванович. Ви вже знаєте його. Ввечері по телевізору ідуть цікаві передачі, і він дивиться телевізор. У суботу о сьомій годині *розпочинається передача «Х-фактор»*. І, як завжди, в суботу ввечері його сусід Антон Миколайович *приходить* грати в шахи.

- Здрастуйте, Василю Івановичу, – говорить він. – *Зіграймо в шахи.*

- Добре, зіграймо. Але зараз розпочинається передача «Х-фактор». Давайте подивимось. Виступають *звичайні* люди: *робітники*, вчителі, студенти, спортсмени... Але як вони *співають!*

- Так, ви *маєте рацію*. Це цікава передача. Але зіграймо *спочатку* в шахи.

- Починайте.

Та ось починається передача, і вони разом дивляться телевізор і слухають *пісні*. Передача «Х-фактор» *закінчується*, розпочинається інша передача. І так завжди в суботу ввечері Василь Іванович і Антон Миколайович «грають у шахи».

18. *Перекажіть текст. Використайте конструкції: кому подобається що, що розпочинається коли, хто виступає де, хто хоче, щоб...*
19. *Як ви думаєте, що сусідам подобається робити разом?*
20. *Читайте текст «А що у вас болить?», виписуйте з нього нові слова, потім знайдіть значення цих слів у словнику.*

А ЩО У ВАС БОЛИТЬ?

У неділю ввечері Зіна *почувалася* погано. У неї була температура, боліла голова, болів живіт. Прийшов лікар і сказав, що у Зіни апендицит. Він сказав, що треба *лягти* в лікарню і зробити *операцію*.

Зіну *поклали* в лікарню. Там вона була недовго. Їй зробили операцію, і скоро вона *почувалася* добре. Лікар сказав, що їй можна ходити і не треба *приймати ліки*. Температура у Зіни була нормальна. Зіні дали лікарську *довідку*, і вона поїхала додому. Вона багато *розповідала* про лікарню, про лікаря, про операцію.

Воли Василь Іванович *відчув біль* у нозі, він зразу поїхав у поліклініку. Лікар оглянув ногу і сказав, що Василю Івановичу не можна зараз ходити і треба *лягти* в лікарню. Йому теж *сподобалась* лікарня. Він був там два тижні, а коли повернувся додому, теж довго *розповідав* про лікарню. Тепер вранці він говорить не «Доброго ранку!», а ввечері не «На добраніч», а «Як ти себе *почуваєш?*». І коли приходять його друзі і знайомі, він завжди запитусь: «Як ви себе *почуваєте?*» – і *розповідає* про лікарню.

21. *У якій ситуації ви можете запитати:*

1. *Як ти *почуваєшся?**
2. *Що в тебе *болить?**
3. *У тебе *нормальна температура?**

4. *Який у тебе тиск?*
5. *Ти приймаєш ліки?*
6. *Ти взяв лікарську довідку?*
7. *Тобі треба викликати лікаря?*
8. *Тобі треба лягти в лікарню?*

22. *Закінчіть фразу:*

1. *Якщо в мене болить голова, ...*
2. *Якщо в тебе висока температура, ...*
3. *Якщо ти почуваш себе погано, ...*
4. *Якщо лікар виписав тобі рецепт, ...*
5. *Не хвилюйся...*

23. *Прочитайте текст «Приз за красу» і перекажіть за змістом:*

- a) *чому на пошту прийшла звичайна дівчина в окулярах;*
- б) *що відбулося на пошті, на думку Ані;*
- в) *що розповіли про випадок на пошті подруги Ані.*

ПРИЗ ЗА КРАСУ

Аня з двадцять другої квартири працює на пошті. Про неї я хочу розповісти. Аня ще зовсім молода дівчина. Вона дуже любить танцювати і *вважає*, що вона гарна. Вона *мріє* про конкурс краси.

Аня хотіла вчитися в театральному інституті. Вона не *поступила* туди. Потім Аня закінчила технікум і зараз працює на пошті.

Вчора вона розповіла цікавий *випадок*. На пошту прийшла дівчина, *худенька, звичайна*, в окулярах. Вона прийшла *одержати* грошовий *переказ*. На переказі Аня прочитала: «Приз за красу». Аня подивилася на дівчину, потім на переказ, потім знову на дівчину. За красу?

Дівчина стояла і серйозно дивилась на Аню.

– Візьміть, будь ласка, гроші, – *нарешті* сказала Аня. – І *підпишіться*.

Коли дівчина пішла, Аня і її подруги довго говорили про цей випадок.

«Приз за красу? І чому приз за красу *отримала* ця дівчина?» Аня взяла переказ і *ще раз* прочитала його. І раптом вона *закричала*: «Та це ж приз за красу шахової партії!»

24. *Як ви зрозуміли з тексту:*

- а) Який характер має Аня? Що вона цінує в людині?*
- б) Чим відрізняється від Ані звичайна дівчина в окулярах?*
- в) Що ви цінуйте в людині?*

25. *Читайте текст, зверніть увагу на вид дієслів: які дії відбуваються одночасно, а які – послідовно.*

КОНЦЕРТ ПАГАНІНІ

Батько Ганни, Петро Васильович, писав листа і слухав радіо. Раптом у кімнаті *погасло світло*. На щастя, у їхньому будинку на другому поверсі живе електрик, симпатичний юнак. Петро Васильович згадав про нього, тому що Ганна часто розповідала про їхнього сусіда.

Петро Васильович подзвонив Віктору.

Віктор прийшов, і через 10 хвилин вже було світло і працювало радіо.

По радіо передавали чудову музику.

- Вікторе, це концерт Паганіні, ви знаєте, хто такий Паганіні? – спитав Петро Васильович...

- Знаю, композитор.

Професор посміхнувся і подумав: "Це добре, що молоді люди в наш час знають *класичну* музику!"

- А ви не знаєте, хто так чудово грає концерт Паганіні?

- Знаю, – спокійно відповів Віктор. – Це я.

В цей час концерт скінчився, і диктор сказав: "Ви слухали концерт

художньої самодіяльності. Другий концерт Паганіні виконував...
Віктор Іванченко.

26. Дайте відповіді на запитання.

- 1. Чому Петро Васильович подзвонив Віктору?*
- 2. Що здивувало Петра Васильовича? Як ви думаєте, чому?*
- 3. А чим ви цікавитесь, крім навчання?*

27. Прочитайте текст , знайдіть у ньому дієслова і визначте їх вид.

ВТРАЧЕНИЙ ДЕНЬ (В.Сухомлинський)

У одного батька троє синів – маленьких хлоп'ят.
Ввечері батько питає хлопчиків:

- Розкажіть, як ви сьогодні прожили день.

Юрко відповів:

- Я сьогодні посадив дерево.

Батько сказав:

- Ти сьогодні добре прожив день.

Микола відповів:

- Я сьогодні зайчика намалював.

- Ти теж добре прожив день, – сказав батько.

Петрик відповів:

- Я сьогодні... в м'яча грав... і морозиво з'їв...

- У тебе сьогодні втрачений день, – сказав батько.

28. Як ви гадаєте:

1. Як прожили день хлопчики?

2. Що означає вислів "втрачений день"?

29. Прочитайте текст і перекажіть його від третьої особи.

Зразок: Любов Іванівна каже, що її родина любить походи.

СІМ'Я І СПОРТ

У квартирі №16 дуже люблять спорт. Ось що розповідає про свою сім'ю і про спорт Любов Іванівна:

- Наша сім'я – це чоловік, я і маленькі діти: син і донька. Коли мій чоловік і я ще навчалися в інституті, ми *полюбляли* походи на човні. Іноді ми бачили, що наші знайомі беруть у походи дітей. Діти у поході?

Ми дивувалися. Зараз дивуються наші знайомі. Влітку ми всі разом обов'язково їдемо в *похід* на човні. Два роки тому ми були на Дніпрі, рік тому – на Дністрі. Три роки тому наш син був ще маленький, а зараз ми беремо у похід і його. Наші діти теж полюбляють ці походи. Взимку ми багато говоримо про наш похід: коли ми поїдемо, куди, що візьмемо у похід. У нас є великий човен і палатка, треба нічого не забути, навіть дрібниці. І ось ми на річці.

Я люблю бувати на річці і коли гарна погода, і коли іде дощ. А які красиві і гарні місця ми бачимо! ... Весь день ми проводимо на річці, купаємось, засмагаємо. Ввечері ми готуємо вечерю, слухаємо радіо, співаємо. Ми дуже любимо співати. У Кропивницькому щонеділі ми теж ходимо в похід. Влітку, навесні та восени, якщо погода непогана, ми їдемо в похід у суботу ввечері, а повертаємося у неділю. Взимку, якщо не дуже холодно, ми йдемо в похід *на лижах*.

30. Підготуйтеся до участі в діалозі.

- 1. Як любить відпочивати сім'я, яка живе у квартирі №16?*
- 2. Чому дивуються знайомі?*
- 3. Де була ця родина влітку?*
- 4. Що люблять робити разом батьки і діти?*
- 5. А як сім'я відпочиває взимку?*
- 6. Розкажіть, як відпочиває ваша сім'я влітку і взимку.*

31. Прочитайте текст і напишіть запитання до нього.

СИНИ

Дві жінки брали з криниці воду. До них підійшла третя. Сивенький дідусь сів на камінь відпочити. Ось одна жінка й каже іншій:

– Мій синок сильний і *спритний*. Ніхто його *не подужає*.

– А мій співає, як *соловейко*. Ні в кого такого голосу немає, – каже друга.

А третя *мовчить*.

– А чого ти про свого сина нічого не скажеш? – питають її сусідки.

– Що ж казати. Нічого *особливого* в ньому немає.

Ось набрали жінки повні *відра* води і пішли. І старенький за ними. Йдуть жінки, зупиняються. Болять руки...

Раптом назустріч трое хлопчиків. Один через голову *перекидається*, колесом ходить. *Милуються* ним жінки. Другий соловейком *заливається*, пісню співає. Заслухалися жінки. А третій до матері *підбіг*, *взяв* у неї важкі відра і поніс. Питають жінки у старенького:

– Ну що? Як вам наші сини?

– А де ж вони? – відповідає дідусь. – Я тільки одного бачу.

26. Візьміть участь у діалозі за текстом. Використайте запитання, які ви склали. Порівняйте їх із запитаннями, поданими нижче.

1. Звідки жінки брали воду?
2. До кого підійшла третя жінка?
3. Куди сів дідусь?
4. Який син у першої жінки?
5. Чим хвалилася друга жінка?
6. Чому мовчала третя жінка?
7. Чим займалися хлопчики?
8. До кого підбіг третій хлопчик?

9. Чому дідусь сказав: " Я лише одного сина бачу"?
10. Перекажіть текст від імені дідуся.

27. Як ви зрозуміли відповідь дідуся? Яким, на його думку, повинен бути справжній син?
28. Ознайомтеся з текстом і скажіть, які характери мають його герої.

ЕКСКУРСІЯ

Я багато чув і читав про Одесу, її жителів, у яких своя, одеська, мова, особливий характер, свій, одеський, *гумор*. Але я не вірив цьому.

Та одного разу я приїхав до Одеси. Був теплий весняний день. Я стояв біля вокзалу і не знав, куди піти, звідки розпочати знайомство з прекрасним південним містом.

– Чому ви тут стоїте? Що ви шукаєте? – запитав мене чорноокий хлопчик у шкільному *одязі*.

Я не знав, як йому пояснити, чому я тут стою, бо я ще сам не вирішив, куди піти. Тому я швидко сказав перше, що *спало на думку*:

- Я хочу купити морозиво.
- Морозиво? Тут немає морозива.
- Ти так думаєш?
- Коли я кажу, я вже не думаю, – відповів хлопчик. – Коли я кажу, я вже знаю. А ви недавно прихали до Одеси. Я це відразу зрозумів. Хочете, я покажу вам наше місто?

Ми гуляли містом три години. Такої екскурсії, як ця, у мене ніколи не було і, мабуть, ніколи не буде, тому що у мене ніколи не було й ніколи не буде такого екскурсовода. Мого екскурсовода звали Вітьком. Він навчався у шостому класі. Місто він знав прекрасно. Вітько *розповідав* так:

- Я не розповідатиму вам, що Одеса – найбільший *міжнародний* порт на Чорному морі, що Одеса – один із

найкращих курортів. Це навіть трьохлітній брат знає... Ось наша головна вулиця, Дерибасівська. Вона дуже коротка, але дуже відома. Тут жило дуже багато відомих людей. Ось тут Менделєєв жив. Хімік, знаєте? А тут Пирогов. Хірург. Знаєте? А це пам'ятник Пушкіну. Та про Пушкіна я вам теж нічого не розповідатиму. Ви, звісно, читали ще в школі, що він жив в Одесі й любив її так, як ніхто не любив... А це наш Оперний театр. Я не розповідатиму вам про нього теж. Ви ж бачите, що він найкращий у світі...

Я подумав, що Вітько, можливо, *має рацію*: старовинна споруда театру мені дуже *сподобалась*.

– А те, що наші оперні співаки з успіхом виступають у багатьох країнах світу, я думаю, і розповідати не треба.

Я погодився і з цим.

Незабаром Вітько сказав:

– Ну навіщо я буду розповідати вам, яка Одеса. У вас є очі – дивіться. Якщо, звичайно, вони у вас не болять. У нас в Одесі є чудовий інститут для *лікування* очей. Туди люди з різних країн приїждять.

Вітько мав *рацію*. Одесу треба було відчути. Слова тільки *заважали*. Ми стояли біля моря і дивилися на порт. Ми дивилися на море, на білі будинки і слухали музику, яка через кожні тридцять хвилин *лунала* з годинника на Приморському бульварі. Це була *популярна* пісня, яку я часто чув по радіо.

Наша екскурсія закінчилася біля Вітькового будинку.

– Ну як, вам сподобалось наше місто? – запитав мене Вітько.

– Чудове місто.

– Я так і знав. Одеса вам сподобається... У вас є ручка?

– Ні. Навіщо тобі ручка?

– Зараз побачите. *Зачекайте*, будь ласка, мене недовго.

Вітька пішов, але за хвилину *повернувся*.

– Ось ручка, – сказав він. – Напишіть, будь ласка, *записку* в школу, що я не був сьогодні на уроках, тому що показував вам наше місто.

– Ти не ходив сьогодні в школу?

– Звісно, не ходив. Я ж повинен був показати вам наше місто. Я розумів, що це непедагогічно, але написав таку записку.

29. Зверніть увагу, які слова часто говорить Вітько. Чому автор назвав його особливим екскурсоводом?
30. Розкажіть, які відомі прізвища ви знайшли в тексті та що ви знаєте про них.
31. Як ви зрозуміли фразу, що місто треба відчувати, а слова лише заважають?
32. Чи сподобалась екскурсія гостю Одеси? Чому він запам'ятав її на все життя?
33. Що ви знаєте про місто Кропивницький? Де ви вже були? Які місця вам подобаються? Які відомі імена носять вулиці та майдани міста?
34. Підготуйте розповідь про ваше рідне місто або вашу столицю. Не забудьте повідомити про найкращі місця відпочинку та їх назви. Які відомі люди народилися або працювали у вашому місті?
35. Прочитайте текст «Будинок відпочинку». Приготуйтеся відповісти на питання, чому інженеру так сподобався будинок відпочинку і лікар, який працював там.

БУДИНОК ВІДПОЧИНКУ

Цього року я багато працював і не мав можливості відпочити влітку. Тому я вирішив відпочити восени. Але завершив я роботу лише в листопаді.

У Харкові, де я живу, було вже холодно, йшов сніг. Спочатку я хотів провести відпустку на півдні, але потім подумав: "Що я робитиму на

півдні у листопаді? Купатися не можна, тому що вода вже холодна". І от я вирішив відпочивати на північному заході України, біля озера Світязь. Я чув, що там дуже гарні місця: ліси, озера.

Я вирішив поїхати туди ловити рибу. На роботі мені дали путівку у будинок відпочинку, який знаходиться на Волині. Я взяв теплі речі, вудку і поїхав у будинок відпочинку.

Коли я їхав, я думав: "Цікаво, які лікарі у цьому будинку відпочинку? Дозволять мені ловити рибу чи заборонять, тому що у мене хворе серце?" Я вирішив поїхати з будинку відпочинку, якщо лікар заборонить мені ловити рибу.

Коли я приїхав у будинок відпочинку, там мене зустріла медична сестра і сказала: "Зараз вам треба повечеряти. А завтра вранці підете до лікаря".

Вранці я пішов до лікаря.

- Який у вас фах? – запитав він мене.

- Я інженер-хімік.

- Як ви себе почуваєте? Що у вас болить?

Я сказав, що почуваю себе добре.

- Зараз подивимося, – сказав лікар. – Серце у вас не зовсім здорове.

У вас болить серце?

- Так, іноді.

- Який ваш улюблений відпочинок взимку?

- Я дуже люблю ловити рибу.

- Це чудово. Я сам рибалка. А ви бачили, які тут місця, яке тут чудове озеро!

- А у цьому озері можна рибалити?

- Авжеж. Усі рибалять. Це чудовий відпочинок взимку. Якщо ви не хочете, щоб у вас було хворе серце, вам *необхідно* ловити рибу щодня 3-4 години.

- *Залюбки*, – сказав я.

Потім ми довго розмовляли про те, яку рибу тут ловлять, як і де краще *рибалити*.

Лікар сказав мені, куди він завжди ходить ловити рибу, а потім запитав у мене: " У вас є вудка?"

"Аякже," – відповів я.

Мені дуже сподобався лікар, який теж любив рибалити. Тепер щоранку я снідав і йшов на озеро. Я *знайшов* там прекрасні рибні місця, щодня 3-4 години я *проводив* на озері.

Це був особливий будинок відпочинку, тут говорили і думали лише про те, як краще рибалити. Люди, які не вміли ловити рибу, залюбки допомагали нам, рибалкам. Вони теж проводили весь день на озері, тому що хотіли подивитися, як рибалять.

Я відпочивав залюбки. У понеділок і у четвер мене оглядав лікар, слухав моє серце, питав, скільки риби я піймав. Ми всі *закохалися* в нашого лікаря.

Коли нас запитували, який тут лікар, ми відповідали: "Дуже хороший, уважний лікар. Минулого літа він *піймав* 261 рибину."

Щоранку ми чули по радіо: "Доброго ранку, *шановні* відпочивальники. Послухайте, яка сьогодні погода: температура *повітря* – 10 градусів морозу (-10), температура води нуль градусів (0), *вітер* – північний".

Ми снідали й шли на озеро. Час *промайнув* швидко. Моя відпустка скінчилася, я навіть подумав, що вона скінчилася *занадто* швидко. Коли я *від'їжджав* з будинку відпочинку, я вирішив, що наступного року *обов'язково* приїду відпочивати сюди ж.

36. *Дайте відповіді на запитання.*

1. *Чому інженер не поїхав відпочивати влітку?*
2. *Де інженер хотів провести відпустку?*
3. *Чому він вирішив провести відпустку на Волині, біля озера Світязь?*
4. *Що він хотів робити у будинку відпочинку?*
5. *Чому інженер думав, що лікар заборонить йому рибалити?*
6. *Про що розмовляли лікар та інженер?*
7. *Де проводив весь час інженер, коли був у будинку відпочинку?*
8. *Чому інженер думав, що відпустка скінчилася занадто швидко?*
9. *Де він вирішив відпочивати наступного року і чому?*
10. *Як ви думаєте, що розповів інженер своїм друзям про будинок відпочинку і лікаря, який там працює?*
11. *Як ви думаєте, де і як проводить свою відпустку лікар*

цього будинку відпочинку?

37. Прочитайте текст. Поділіть його на три частини:

1) Чекання; 2) Розмова в зоопарку; 3) Висновок Тимофія.

ПРО ЩО ДУМАВ МАРАБУ?

Була осінь. У Лондоні йшли дощі. Було холодно. Тимофій дивився у вікно на вулицю.

- Мамо, яке сьогодні число?

- Сьогодні п'ятнадцяте жовтня.

Тимофій згадав, що дядько Микола *обіцяв* піти з ним у зоопарк п'ятнадцятого жовтня. Він сказав, що не буде *зайнятий* у цей день.

- Тимофію, чому ти дивишся у вікно?

- Я чекаю на дядька Миколу.

- Сьогодні погана погода, і він не прийде.

- Він обіцяв прийти, він сказав, що піде зі мною в зоопарк.

Дядько Микола дуже подобався Тимофієві, бо він був сильний і веселий. Він був другом тата і мами.

Тимофій народився у Києві. Але він не пам'ятає Києва, тому що був дуже маленьким, йому було 10 місяців, коли тато поїхав на роботу спочатку в Софію, а потім у Лондон.

Тимофій з мамою вирішили пообідати. В цей час прийшов дядько Микола.

- Добрий день! Ну, Тимофію, зараз поїдемо з тобою в зоопарк, – весело сказав він.

- Який зоопарк? На вулиці дощ, – сказала мама.

Але дядько Микола відповів:

- Дощу сьогодні більше не буде, так мені сказав один птах.

Мама посміхнулася, і Тимофій з дядьком Миколою поїхали в зоопарк.

В метро Тимофій запитував дядька Миколу про Київ.

- Дядьку Миколо, який Київ?

- А ти не пам'ятаєш?

- Ні, зовсім не пам'ятаю.

- Київ великий, гарний. Важко сказати, який Київ. Ось приїдеш влітку, тоді сам побачиш.

Зоопарк у Лондоні дуже гарний, великий. Вони довго ходили. Тимофій втомився, і вони вирішили відпочити. Вони сиділи, їли морозиво і дивилися на птахів фламінго, які танцювали на річці. Фламінго – дуже гарні *птахи*. Потім Тимофій з дядьком Миколою вирішили повертатися додому. І раптом на маленькому зеленому *полі* вони побачили *дивовижного* птаха.

Це був великий білий птах. Він стояв на одній нозі, а іншу він *сховав*.

Птах був дуже сумний. Він нічого не бачив. Він не бачив інших гарних птахів, що гуляли *поруч*, не бачив Тимофія і дядька Миколу, не бачив ні сонця, ні трави, ні дерев. Він стояв і думав. Дядько Микола сказав, що цей птах називається марабу, що він народився в Африці.

- А про що думає цей птах? – запитав хлопчик.

- Мабуть, про свою Африку. Його привезли сюди, коли він був маленький, він, мабуть, сумує за своєю батьківщиною.

- А чому він стоїть на одній нозі?

- Мабуть, так йому краще думати про свою Африку, – відповів дядько Микола.

Тимофій більше нічого не питав, лише сказав:

- Дядечку Миколо, я втомився і хочу додому.

Вони повернулися додому. Наступного дня дядько Микола приїхав знову.

- Слухай, Колю, що ти розповідав Тимофію про птаха марабу? – запитала Віра Іванівна.

- А що трапилось?

- Нічого особливого. Але після обіду він пішов до своєї кімнати і довго стояв на одній нозі. Я запитала: "Тимофію, що ти робиш?"

А він відповів: "Не заважай мені, я думаю, як птах марабу".

- "Про що?" Він так і не відповів.

- Я знаю, про що він думав, – сказав дядько Микола і посміхнувся.

38. Дайте відповіді на запитання.

1. Чому Тимофій жив у Лондоні?
2. Чому він не пам'ятає Києва?
3. Куди дядько Микола обіцяв піти з Тимофієм?
4. Чому мама не хотіла, щоб вони йшли в зоопарк?
5. Що Тимофій побачив у зоопарку?
6. Чому птах марабу так схвилював хлопчика?
7. Про що думав Тимофій, коли стояв на одній нозі у своїй кімнаті?

39. Розкажіть текст:

- а) від імені мами;
- б) від імені дядька Миколи.

40. Прочитайте текст, повторіть конструкції вираження часу і порівняльний ступінь прикметників.

КОТРА ГОДИНА?

Цього вечора близнюки Миколка і Петрик поверталися з дитсадка веселі й збуджені.

- Мамо, а ми сьогодні вчилися визначати час за годинником, – в один голос повідомили вони.

- І навчилися? Ну, молодці. Ось будемо *проходити повз* поштамт, і ви скажете, котра година.

- Пів на шосту! Пів на шосту! – *загукали малюки*, коли побачили годинник.

- А як ви здогадалися?

- А ми дивилися на стрілки. Хіба ти не знаєш, що *коротша стрілка* показує години, а *довша* – хвилини?

- Ну, ви тепер усе *краще* за мене знаєте.

Увечері хлопці не могли дочекатися, поки мама *звільниться*, щоб продемонструвати свої знання. Нарешті, всі троє всілися на дивані, Галина Олексіївна взяла в руки *будильник*, і почався екзамен. Мати *крутила* стрілки годинника, а діти називали час.

- Миколко, котра зараз година?
- Дев'ята година.
- А тепер?
- Двадцять хвилин на одинадцяті.
- Ну молодці. Зараз покажемо татові, як ви навчилися визначати час.
- На котру годину ви йдете вранці в дитсадок? – запитав батько.
- На восьму.
- А о котрій годині по вас приходять?
- О п'ятій, а іноді й пізніше.
- Коли ж саме?
- Буває й п'ять, і десять, і п'ятнадцять хвилин на шосту.
- А коли ви обідаєте?
- Обідаємо ми о першій годині.
- А спите вдень?
- З другої до третьої години.
- Прекрасно. Ви добре знаєте розпорядок дня.
- Тату, а ти знаєш, що година – це шістдесят хвилин, а у хвилині шістдесят секунд?
- А ранок, день, вечір і ніч разом *становлять добу і тривають аж двадцять чотири години*, – додав Миколка.
- Ну, ніколи б не здогадався, якби не ви, – посміхнувся тато. – А тепер – у ліжка. Бачите, вже дев'ята, або інакше двадцять перша година. Вам час спати.

41. Наведіть приклади, вживаючи слова: гарно – краще, коротка – коротша, довга – довша.

42. Візьміть участь у діалозі.

- 1. Чому Миколка і Петрик поверталися додому веселі й збуджені?*
- 2. Який екзамен влаштувала їм мама?*
- 3. На котру годину діти йдуть у дитсадок?*
- 4. О котрій годині їх забирають з дитсадка?*
- 5. Коли діти обідають у дитсадку?*
- 6. Коли діти сплять вдень?*

7. *О котрій годині діти лягають спати ввечері?*

43. *Розкажіть про свій розпорядок дня.*

44. *Прочитайте текст і скажіть, чому цей Новий рік став для героя особливим.*

ЯК Я ЗУСТРІЧАВ НОВИЙ РІК

Історія, про яку я хочу розповісти вам, трапилася зі мною в ніч під Новий рік. Хто я такий? Мене звуть Андрій, я агроном, працюю в Криму. Рік тому я вперше приїхав до Києва. Дуже швидко я закінчив свої справи і вирішив, що Новий рік зустрічатиму в Києві. Але де? У столиці у мене знайомих немає.

Тільки Микола. Ми з ним разом їхали в поїзді. Він ще тоді *запрошував* зустрічати Новий рік разом з ним. Я подзвонив Миколі. Він сказав, що сам він повинен *чергувати* на заводі. Але сказав, що ми разом поїдемо до його друзів, він мене познайомить з ними, а потім поїде чергувати на завод. Їхати треба було в новий район міста. Приїхали ми туди. *Навкруги* стояли великі нові будинки. Друзі Миколи також жили в новому будинку. Нас зустріла дуже симпатична бабуся. Вона відразу *попросила* нас піти в магазин купити *гірчицю*. Магазин був поряд. Я його бачив, коли йшли *мимо* нього. Я, звичайно, сказав, що з *задоволенням* піду. Я швидко знайшов магазин, купив гірчицю і пішов назад. А ось куди йти, не знаю. Адресу я забув записати, а який будинок – також не пам'ятав. Всі будинки нові – в який іти?

Стою на вулиці і не знаю, що мені робити. Раптом до мене підійшла дівчина і запитала: " Чим ви *засмучені*? Скоро Новий рік". Я їй розповів усе. Тоді дівчина засміялася і сказала: "А знаєте, знайома Миколи – це я! Мене звати Віра. Вже цілу годину я вас *розшукую*! Ходімо, скоро Новий рік!"

Друзі Миколи мені дуже сподобалися. Краща всіх була Віра. Ми весь час танцювали. Я розповідав їй про себе, про Крим.

- Знаєте, Віро, як гарно у нас! Закінчуйте інститут і *приїжджайте*

весною до нас. Приїжджайте! – говорив я їй.

Вже вранці Віра сказала мені: " Не *сердьтесь* на мене, я сказала вам неправду. Я не знаю Миколи. Коли ви розповіли мені про все, мені стало *шкода* вас, і ось я *запросила* вас до нас".

Я не сердився. Це була моя краща новорічна ніч. Так я зустрічав Новий рік у минулому році. А в цьому році я зустрічаю його в себе в Криму і також разом з Вірою.

43. *Дайте відповіді на запитання.*

1. *Хто розповідає історію, про яку ви прочитали в тексті?*
2. *Коли сталася історія, про яку розповів Андрій?*
3. *З ким вирішив зустріти Новий рік Андрій?*
4. *Куди поїхали Андрій і Микола?*
5. *Де жили друзі Миколи?*
6. *Чому Андрій пішов у магазин?*
7. *Як Андрій познайомився з Вірою?*
8. *Чому Андрій запросив Віру приїхати в Крим?*
9. *Що розповіла Віра вранці Андрію?*
10. *З ким зустрічав Новий рік Андрій у цьому році?*
11. *Розкажіть текст від імені Віри.*

44. *Прочитайте текст і скажіть, чому 8 Березня було улюбленим святом Віктора.*

УЛЮБЛЕНЕ СВЯТО

Коли Віктора запитали, яке свято він любить, Віктор відповів: "8 Березня, Міжнародний жіночий день". Тато здивувався: "Чому? Ти ж чоловік!" Але Віктор не міг сказати правду. Він любив це свято тому, що в цей день його бабуся Ольга Михайлівна йшла в гості. Бабуся дуже любила Віктора, але думала, що *виховувати* його треба *суворо*. У нього був дуже *суворий режим дня*. І тільки у березні у Віктора було три вільні дні: 7 березня бабуся ходила в перукарню, 8 березня вона ходила в гості, а 9 березня розповідала про те, як цікаво вона провела час. Віктор не знав, куди ходила бабуся. Вона говорила, що в цей день зустрічаються всі її друзі.

Три дні Віктор був вільним. Він гуляв, грав з Юрком і з Колею у футбол та інші ігри. У дворі вони будували *корабель*, і Віктор був капітаном. Дівчинка Олена завжди дивилася, як вони грають. Але хлопці не хотіли дружити з нею. Вони говорили, що дівчина не може бути *моряком*.

У цьому році Віктор дуже чекав на свято. А 7 березня бабуся раптом сказала: "Вікторе, ти вже школяр і вчишся непогано, тому завтра візьму тебе в гості. Тобі сподобаються мої друзі".

Віктор зовсім не хотів іти з бабусею в гості, але що робити!? Потрібно було йти.

Наступного дня Віктор з бабусею пішли в гості.

- Бабусе, куди ми йдемо?

- Ти знаєш, де театр?

- Так.

- Ось там, біля театру, ми завжди зустрічаємося.

Коли вони підійшли до театру, бабуся побачила високу жінку і сказала їй: "Здрастуйте, лейтенанте". Жінка *поцілувала* її і теж сказала: "Здрастуйте, як здоров'я, капітане?"

Віктор подумав, що вони *жартують*. Але приходили бабусині друзі й також весело жартували. Вони *звертались* один до одного "лейтенанте", "капітане".

Потім приїхав маленький автобус, всі сіли туди і поїхали в дім, де жила маленька весела жінка. На столі стояли смачні страви, але їсти не починали, тому що чекали на Володю. Це був генерал-майор *авіації*. Віктору він дуже сподобався.

Генерал узяв *гітару*, і всі почали співати. Віктор також співав. Потім він із задоволенням слухав, як бабуся та її друзі *згадували* про свої *літаки*. Віктор зрозумів, що бабуся під час війни була *льотчиком*, і всі її подружки були льотчиками, а їхнім командиром був генерал "Володя".

А через день, коли Віктор ішов із школи, він побачив Олену. Вона *плакала*, тому що Юрко і Коля не хотіли з нею грати. Вони говорили, що дівчинка не може бути моряком.

Тоді Віктор сказав їм: "Моя бабуся була льотчиком. Олена також буде моряком".

45. Поясніть:

1. Чому Віктор любив свято 8 березня?
2. Що робив Віктор, коли бабусі не було вдома?
3. Кого побачив Віктор коло театру?
4. Що дізнався Віктор про бабусю та її друзів?
5. Чому змінилося ставлення Віктора до Оленки?

46. А яке ваше улюблене свято і чому? Розкажіть про традиції цього свята.

47. Прочитайте текст і придумайте йому іншу назву. Аргументуйте свій вибір.

КИЇВСЬКИЙ ТОРТ

Одного разу Вадим був у Києві. 31 грудня він повинен був повертатися додому. В аеропорту до нього підійшла незнайома жінка і запитала:

- Вибачте, ви летите до Львова?

- Так.

- У мене до вас велике *прохання*. Я хочу передати своїм друзям наш *знаменитий* торт. Сьогодні всі зустрічають Новий рік. Ви зможете передати його? Я дам вам адресу.

- Звичайно. З задоволенням.

Жінка розповіла, що у Львові живуть її добрі знайомі, яких вона давно не бачила. Це *архітектор* Микола та його *дружина* Надія.

У них є дочка Ольга. Дуже симпатична дівчина – студентка театрального факультету. Жінка ще трохи поговорила з Вадимом, а потім по радіо *оголошили*, що розпочинається *посадка* на літак Київ - Львів.

- До побачення, – сказала жінка. – Велике вам спасибі. Адреса на *коробці*.

- До побачення! З Новим роком!

- Так, так. І вас також.

Літак *полетів* до Львова.

В аеропорту Вадим взяв таксі, хотів сказати адресу, але побачив, що адреси на коробці немає. Тоді він зрозумів, що у літаку помилково взяв не свій торт. Що робити? Вадим зателефонував у Спілку архітекторів. Він довго пояснював, що хоче дізнатись адресу архітектора, якого звати Микола, у якого є дружина Надія і дочка Ольга. Нарешті знайшли такого архітектора. Це був Микола Іванович Кузьменко.

Об 11 годині вечора Вадим підійшов до будинку №5 на Університетському проспекті. Двері відчинила Ольга. Вадим зразу зрозумів: вона була не тільки симпатична дівчина, а справжня красуня! Ольга посміхнулася й показала коробку з тортом, на якій була написана адреса їхньої сім'ї. А поряд стояв молодий офіцер, який приніс цей торт.

Новий рік зустрічали всі разом: Ольга, її батьки, Вадим і молодий офіцер.

48. Що ви дізналися про пригоду Вадима:

- 1. Де він був 31 грудня і куди збирався летіти?*
- 2. З яким проханням звернулася до нього незнайома жінка?*
- 3. Що розповіла жінка про сім'ю своїх давніх знайомих?*
- 4. Чому Вадим не зміг зразу віддати торт?*
- 5. З ким зустрічав Вадим Новий рік?*

49. Розкажіть текст від імені Вадима.

50. Ознайомтеся з текстом. Чи знаєте ви, що таке експеримент?

ГІПНОЗ

Нещодавно по телевізору мій друг Ігор і я дивилися цікаву передачу про гіпноз. Спочатку розповіли, що таке гіпноз, а потім показали експеримент.

- Це цікаво. Я також хочу провести експеримент, – сказав мені мій друг.

- Але ж ти не знаєш, як проводять такі експерименти, – відповів я.
- Чому не знаю? Я ж дивився передачу. І дуже уважно.

В цей час прийшов Антон. Ми розповіли йому про передачу.

Потім Ігор весело сказав:

- Антоне, зараз я проведу експеримент.
- А хто спатиме?
- Ти!
- Цікаво, як ти проведеш експеримент. Я ж зовсім не люблю спати вдень.
- Нічого! Ти повинен лягти, *не хвилюватися* і ні про що не думати.

Антон посміхнувся і *погодився*.

- Скоро ти спатимеш, – сказав Ігор. – Я буду *рахувати*, і, коли скажу "тридцять", ти вже будеш *спати*.

- Подивимося, – сказав Антон.

Ігор почав рахувати: десять... двадцять... тридцять! Антон не *рухався*.

- Ось бачиш, все йде добре! – весело сказав мені Ігор.

- А тепер, Антоне, підніми праву руку!

Антон *підняв* руку.

- Бачиш! – сказав Ігор. Він спить і робить все, що я хочу.

- Непогано! – відповів я.

- Я вже можу *опустити* руку? – запитав Антон.

- Що???

- Я хочу опустити руку.

- Ти не спиш? Чому?

- Я не хочу спати, – відповів Антон. – Я ж говорив тобі, що не люблю спати вдень.

- А чому ти піднімав руку? – запитав Ігор.

- Ти сказав мені: "Підніми праву руку" – і я підняв.

- Продовжуймо експеримент! – сказав я.

Ігор почав рахувати. Рахував довго і втомився, потім рахував я, знову Ігор. Коли Ігор сказав "сорок тисяч сто двадцять один", ми побачили, що Антон спить.

Ми добре провели експеримент. Гіпноз – це дуже цікаво.

Ви можете проводити цей експеримент, якщо у вас є багато вільного часу.

51. Дайте відповіді на запитання.

1. Яку передачу дивилися друзі по телевізору?
2. Який експеримент вони вирішили провести?
3. Чи робив Антон все, що хотів Ігор?
4. Як ви думаєте, чи добре друзі провели експеримент?
5. Як ви гадаєте, що розкаже про цей експеримент Антон?
6. Чи були у вашому житті такі історії?

52. Прочитайте текст і спробуйте уявити себе на місці різних героїв тексту, щоб потім переказати події сюжету від їхнього імені.

ЩАСЛИВА ЛАВОЧКА

У мене є щаслива лавочка. Вона стоїть у невеликому красивому парку. А щаслива вона тому, що я завжди добре складав заліки, коли готувався до них у парку на цій лавочці.

Недавно я також сидів на ній і готувався до екзамену з математики. На лавочку сіла молода жінка з маленькою дівчинкою. Вони не *заважали* мені. Дівчинка спала, а жінка читала.

Раптом вона сказала, що забула купити хліба й попросила мене *наглянути* за дитиною.

- Вірочка дуже спокійна дівчинка, вона ніколи не *плаче*. А я швидко, – сказала жінка і пішла.

Вірочка вже не спала. Вона дуже серйозно дивилася на мене, а я дивився на неї.

Раптом пішов дощ. Вірочка *заплакала*. Я взяв її на руки і *побіг* до магазину. Але в магазині її матері не було. Вірочка продовжувала плакати. Я вирішив *віднести* її додому до своїх батьків, а потім повернутися в парк і чекати там на жінку.

Двері *відчинила* моя мама. Вона довго дивилася на мене і нічого не могла сказати.

- Хто це? – нарешті запитала вона.

- Вірочка, – відповів я. – Розумієш, я сидів у парку на лавочці, займався...

Але мама не слухала мене. З кімнати вийшов тато і запитав, *що*

сталося.

- *Поздоровляю тебе, любий,* – почала мама. – Якщо я правильно зрозуміла, ти став дідусем. А це твоя *внучка*.

- Її звати Вірочка. Це все, що я знаю.

Я хотів ще раз пояснити батькам, але вони мене не слухали. І я пішов у парк шукати маму Вірочки.

У парку я зразу її побачив. Вона плакала і голосно говорила: "Де вона? Де Вірочка?" Я все пояснив, і ми пішли до нас додому.

Двері відчинив тато. Він був у новому костюмі, мама – у гарній сукні. Вони чекали на гостей.

- Знайомтеся, – сказав я. Це мої батьки... А це... .

- Ніна, – сказала мама Вірочки. – Вибачте, що так *трапилося*. Дякую вам усім.

Батьки запросили Ніну до кімнати, хотіли пообідати всі разом. Але Ніна сказала, що на них давно чекають вдома, взяла Віру і пішла до дверей. Я вирішив допомогти їм і пішов з ними додому.

Батьки дивилися на нас, і я бачив, що ми їм дуже сподобалися.

На вулиці я сказав Ніні, що Вірочка дуже схожа на неї. Ніна посміхнулася і відповіла, що так говорять усі, тому що вони з сестрою дуже схожі.

Я не зрозумів, про яку сестру вона говорить, і Ніна пояснила мені, що мама Віри – її старша сестра Анна. Зараз вона на вокзалі зустрічає свого чоловіка, тата Вірочки. А дівчинку залишили з нею.

Незабаром ми з Ніною *одружилися*. Моя мама каже, що Ніна їй зразу сподобалася. Тато каже те ж саме.

А все це дякуючи моїй лавочці.

53. *Знайдіть у тексті конструкції чекати на кого, що сталося, що трапилося і запишіть їх у словничок. Поміркуйте, коли ви їх можете використати.*

54. *Дайте відповіді на завдання.*

1. *Що трапилося з хлопцем у парку?*

2. *Як його зустріли батьки, коли він прийшов додому з Вірочкою?*

Поясніть причину.

3. *Про що довідався хлопець, коли проводжав Ніну і Вірочку?*

4. *Як ви розумієте назву оповідання?*

5. *Як ви думаєте, що розповів хлопець батькам, коли повернувся додому?*

55. *Прочитайте казку, випишіть із неї нові слова і вирази та антоніми.*

ЯК СОЛОВЕЙКО ЧОЛОВІКА РОЗУМУ НАВЧИВ

(казка)

Один чоловік піймав соловейка і хотів його з'їсти. Але птах каже йому: "Не *наїсишся* ти мною, чоловіче! *Відпусти* мене, і я навчу тебе того, що тобі у великій *пригоді* стане". Чоловік зрадив і обіцяв відпустити соловейка, якщо добре скаже. І каже соловейко першу річ: "Ніколи не їж того, що не *годиться*."

А далі продовжує: "По-друге, ніколи не *жалкуй* за тим, чого не *повернеш*. А по-третє, не *вір* неправді."

Коли чоловік це почув, пустив соловейка. А соловейко хотів дізнатися, чи навчився той чоловік *розуму*, чи вивчив його *поради*.

Полетів птах вгору і каже: "О, погано ти зробив, що мене пустив! Якби ти знав, який я в собі *скарб* маю, ніколи не пустив би мене. Бо є в мене велика *коштовна перлина*. Якби ти її дістав, зараз би багатим став".

Почув це чоловік, дуже зажурився, підскочив до соловейка й просить, щоб він повернувся.

Каже соловейко: "Тепер я дізнався, що ти дурень. Все, чого я тебе вчив, ти забув. І жалкуєш за тим, чого не повернеш. І неправдивій речі повірив! Дивися ж: який я малий! Де ж в мені велика перлина поміститься?" – та й полетів.

56. *Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання*

1. *Трансформуйте пряму мову тексту в непряму, користуйтеся словами **що** або **щоб**. Слідкуйте за займенниками.*

2. Яким трьом речам навчав соловейко чоловіка?
3. Чи уважно слухав чоловік його поради?
4. Доведіть це, використовуючи конструкцію: **якби, то**.

57. Прочитайте текст, поміркують, яку назву ви б йому дали.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА

Були собі два брати – один убогий, а другий багатий. От багатий вирішив допомогти бідному, бо не має той *ні ложки* молока дітям, і дав йому *дійну корову* та й каже:

- *Потроху відробиш мені за неї*.

Бідний брат відробляв потроху, а далі багатому *шкода* стало корови, він і каже бідному братові:

- *Віддай мені корову назад!*

Той каже:

- Брате, я ж тобі за неї відробив!

- Що ти там відробив, *як кіт наплакав* тієї роботи було, а то ж таки корова! Віддай!

Бідному жалко стало своєї праці, не схотів віддавати корову.

Пішли вони *позиватися* до пана.

Прийшли до пана. А панові, мабуть, не хотілося роздумувати, хто з них *правий*, а хто ні, – то він і каже їм:

- *Хто відгадає мою загадку*, того й корова буде.

- Кажіть, пане!

- Слухайте: що є в світі *ситніше, прудкіше, миліше* над усе? Завтра прийдете, скажете.

Пішли брати. Багач іде додому та й думає собі:

- От дурниця, а не загадка! Що ж є *ситніше* над панські *кабани*, *прудкіше* за панські *хорти*, а *миліше* за гроші? Ге, моя корова буде!

Бідний прийшов додому, думав, думав та й *зажурився*.

А в нього була дочка Маруся. Вона й питає:

- Чого ви, тату, *зажурилися*, що пан казав?

- Та тут, дочко, пан таку загадку загадав, що я й не надумаю, що воно й є.

- А яка ж загадка, тату? – Маруся питає.

- Та така: що є в світі ситніше, прудкіше, миліше над усе?
- Е, тату, ситніш над усе земля-мати, бо вона всіх *годує і напуває*; прудкіш над усе – *думка*, бо думкою враз куди хоч перелетиш; а миліш над усе – сон, бо хоч як добре чоловікові, а все *покидає*, щоб заснути.

58. Запитання і завдання

1. Поясніть, як ви розумієте вирази "не має ні ложки молока", "як кіт наплакав".
2. Що, на ваш погляд, є причиною сварки братів?
3. Яку загадку загадав пан, щоб вирішити сварку братів?
4. Хто, на вашу думку, вірно відгадав загадку?
5. Порівняйте героїв казки за розумом, кмітливістю, багатством, розсудливістю.
6. Яку б пораду ви дали обом братам, якби мали таку можливість?

59. Читайте текст, значення виділених курсивом слів спробуйте визначити за їх складом.

Зразок: *південний* – *південь*, *підвезти* – *везти*.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ

Вокзал *Південний* є найбільшим у Харкові. Він знаходиться на *привокзальній* площі. До нього зручно дістатися на метро, хоч і *наземний* транспорт може вчасно *підвезти* до поїзда.

Вокзальні приміщення досить просторі. Особливо великий *центральний* зал, у якому висять *розклади відправлення та прибуття* поїздів. У цьому залі є буфет, кафе, газетний кіоск. Вокзал має кімнату відпочинку, кімнату матері й дитини, ресторан, *Медичний пункт, перукарню*. *Неподалік* від нього знаходиться готель, що має таку саму назву і *приймає переважно транзитних пасажирів*.

Каси *розташовані* в окремому залі. Там же і *довідкове бюро*. Потрібну *пасажирам інформацію* дають також автомати, які

містяться в сусідньому залі. На *світловому* *табло* нагадується дата, день і час.

Виходити на всі платформи, крім першої, треба через *підземні переходи*. Там, де починаються переходи, знаходяться камери *схову*. Це зручно для пасажирів.

60. Запитання і звання

1. Яку назву носить найбільший вокзал у Харкові?
2. Де знаходиться вокзал?
3. Назвіть вокзальні приміщення.
4. Де розташовані каси?
5. Де пасажири можуть знайти потрібну їм інформацію?
6. Як можна вийти на платформи?
7. Де знаходяться камери схову і чому?

61. Прочитайте текст, повторіть вживання найвищого ступеня порівняння (*дорогий – дорожчий – найдорожчий*).

НАЙДОРОЖЧИЙ ПЛІД

Було у батька три сини. Якось він покликав їх до себе в кімнату та й каже:

- Даю вам кожному *гаманець золотих*. Ідіть собі по світі та шукайте *найдорожчий плід*. Хто його принесе мені, отримає половину мого *багатства*.

Взяли три сини гроші та й *рушили* на три сторони світу шукати *найдорожчий плід*.

По трьох роках мандрів усі троє повернулися додому.

- Ну як, – запитав батько найстаршого сина, – приніси мені *найдорожчий плід*?

А той йому:

- *Найдорожчий плід*, тату, це той, котрий *найсолодший*. Отож я купив тобі *винограду*. З усіх плодів, що *родить* наша земля, *виноград* – *найсолодший*.

- Добре, синку, – каже батько, – гарний плід мені приніс.
- А що скажеш ти? – питає він середнього сина.
- Я думаю, тату, що найдорожчий плід той, який *найважче дістати*, тому пішов я у теплі краї і *придбав* плодів, що у нас не родять. Купив тобі кокосових горіхів, апельсинів, фініків, бананів та ще деяких *рідкісних* плодів, усього потроху. Ось вони: вибери собі найкращий.
- І твої плоди, синку, гарні, – каже батько.
А тоді питає найменшого:
- А що ти приніс мені, синку? Чому *повернувся з порожніми руками*?
- Справді, тату, я повернувся з порожніми руками. Але гроші, що ти дав мені, я не *змарнував*. Я, тату, пішов учитися. Цілих три роки вчителі та книги вчили мене. Плодів, що я *здобув*, не видно, бо вони в серці і розумі моєму. Гадаю, татку, що то також дорогоцінні плоди. Дуже *зрадів* батько, почувши ті слова.
- Ти приніс мені найдорожчі плоди, синку! Ти *заслужив винагороду*. Бо ж немає плодів дорожчих за ті, що дають людині *знання*.

62. Дайте відповіді на запитання.

1. Що сказав батько синам, коли якимось покликав їх до себе в кімнату?
2. Що приніс батькові старший син, коли повернувся додому?
3. Як середній син зрозумів і виконав завдання батька?
4. Чому найдужче батько *зрадів* плодам, що їх приніс найменший син?
5. Яка головна думка тексту?

63. Прочитайте текст і подумайте, чи міг хлопчик написати правду у своєму творі.

НАЙЩАСЛИВІШИЙ ДЕНЬ

Учителька Валентина Георгіївна сказала:

- Завтра розпочинаються зимові канікули. Я думаю, що кожен ваш день буде щасливим. На вас чекатимуть театри і музеї! Але буде якийсь і найщасливіший день. Я в цьому *впевнена!* Ось про нього ви напишете домашній твір. Кращу роботу я прочитаю всьому класу.

Я помітив: Валентині Георгіївні подобається, щоб ми завжди писали про щось "най": "Мій найкращий друг", "Моя найулюбленіша книга", "Мій найщасливіший день".

Але в новорічну ніч мама з татом *посварилися*. Я не знаю чому, Тому що Новий рік вони зустрічали десь у знайомих і повернулися додому дуже пізно. А вранці не розмовляли один з одним. Це *гірше* за все! Вже краще б говорили, посварилися і *помирилися*. А то ходять і розмовляють якимось особливо тихо, наче нічого не сталося.

Але ж я в таких випадках завжди відчуваю: щось трапилося, а коли скінчиться те, що трапилося, не розумію: вони ж один з одним не розмовляють. Коли мама і тато сваряться, я дуже *переживаю*. Хоча в ці дні я можу одержати від них усе, що захочу.

Тато і мама хотіли довести, що їх сварка мене не обходить.

Але це стосувалося мене теж. Навіть дуже.

Учителька Валентина Георгіївна була впевнена, що кожен день моїх канікул буде щасливим. Але минуло вже п'ять днів моїх канікул, а щастя все не було. "Відвикнуть розмовляти один з одним, – думав я. – А потім... Мені ставало страшно. І я твердо вирішив помирити маму з татом.

Діяти треба було швидко. Але як? Я десь читав чи чув по радіо, що радість і горе об'єднують людей.

Звичайно, *порадувати* людину, зробити її щасливою *важче*, ніж *зіпсувати* їй *настрій*. Але вирішив почати з радості.

Якби я ходив до школи, то зробив би неможливе: одержав би "четвірку" з геометрії! Учителька математики сказала, що я зовсім *не здібний* до математики і навіть написала про це листа татові. А я раптом приношу "четвірку"! Мама з татом цілують мене, а потім і самі *цілуються*. Але це неможливо, адже зараз канікули.

Тоді я вирішив *прибрати* у квартирі. Та коли мої батьки повернулися ввечері додому, вони не *помітили*, що *підлога* була *чистою*, але відразу побачили, що я був *брудний*.

- Робив *прибирання*, – сказав я.

- Дуже добре, що ти допомагаєш мамі, – сказав тато, не дивлячись на маму. А мама поцілувала мене і погладила по голові.

Наступного дня, хоч були канікули, я встав о сьомій ранку, *увімкнув* музику і почав робити зарядку, чого раніше ніколи не робив.

- Батькові теж треба було б цим зайнятися, – сказала мама, не дивлячись на тата. А тато погладив мене по голові. Я *ледве* не заплакав.

Ні, радість їх не об'єднувала. Не примирювала. І тоді я вирішив об'єднати їх за допомогою горя.

Звичайно, краще за все було б *захворіти*. Я готовий був усі канікули пролежати у ліжку і приймати будь-які ліки, тільки б мої батьки знову заговорили один з одним. Найкраще – зробити вигляд, що я захворів. Але, на жаль, на світі є градусники і лікарі.

Лишалось лише втекти з дому. Того ж дня я сказав увечері: "Піду до Юрка. Є важлива справа!" Юрко – це мій друг.

- Ти надовго? – запитав тато.

- Ні, хвилин на двадцять. Не більше! – відповів я.

І поцілував тата. Потім я поцілував маму так, ніби їхав на фронт чи на Північний полюс. Мама і тато по дивилися один на одного. Це було ще не горе, але вже хвилювання. Я пішов до Юрка. Мій друг любить всякі таємниці. Він дуже зрадив, коли дізнався, що я втік з дому.

- Кожні п'ять хвилин ти телефонуватимеш моїм батькам, – сказав я, – і говоритимеш, що дуже чекаєш на мене, а я ще не прийшов. Розумієш? Поки не відчуєш, що вони *втрачають розум* від хвилювання.

- А навіщо це?

Та хіба я міг розповісти про це навіть Юркові?

Юрко почав телефонувати. Підходили то тато, то мама. Та після п'ятого Юркового дзвінка і мама, і тато вже не відходили від телефону.

- Він ще не прийшов? – питала мама. – Не може бути! *Отже*, щось трапилось!

Мені було шкода маму і тата. Особливо маму, тата завжди бувають спокійніші. А мама...

Але я *рятував* нашу сім'ю! Треба було забути про *жаль*!

В цей час знову подзвонила мама.

- Що вона сказала? – спитав я у Юрка.

- Ми втрачаємо розум! – радісно сказав Юрко.

- Вона сказала: "Ми втрачаємо..."?

- Ти це точно пам'ятаєш?

- Ну, звичайно!

Я побіг додому. Я тихо відчинив двері своїм ключем і тихо увійшов до кімнати.

Мама і тато сиділи біля телефона *бліді* і дивилися один одному в *вічі*... вони *страждали* разом. Це було чудово!

Раптом вони побачили мене, почали цілувати і *обіймати* спочатку мене, потім один одного.

Це і був найщасливіший день моїх канікул. *Наступного* дня я сів писати твір. Я написав, що найщасливішим був той день, коли я ходив до картинної галереї. Не міг же я написати про маму і тата...

62. Запитання і завдання

1. Про що говорила учителька напередодні канікул?

2. Яке завдання дала учителька своїм учням на канікули?

3. Чому канікули у хлопчика не вийшли щасливими?

4. Чому він хвилювався, коли його батьки не розмовляли один з одним?

5. Як син вирішив помирити своїх батьків?

6. Як йому допоміг Юрко?

7. Який день канікул став для хлопчика найщасливішим?

8. Які думки викликало у вас оповідання?

9. Поміркуйте і скажіть, яким ви собі уявляєте цього хлопчика (його портрет, характер, інтереси). Поділіться своїми думками.

63. Пригадайте утворення дієприкметників:

Зразок: *умити лице – умите лице,*

*одягнути сина – одягнений син,
зварити страву – зварена страва.*

64. Прочитайте текст і поясніть його назву.

ДЕСЯТЬ РОБІТНИКІВ (М.Коцюбинський)

Зайшов я колись до одної жінки у хату – Одаркою звали жінку. Дивлюсь, а у неї в хаті так чисто, гарно так: діти умиті, чисто одягнені, обід зварений.

- Як ви встигаєте все зробити? – питаю я в Одарки.

А вона каже:

- Як же мені не *встигати!* У мене *служить* аж десять добрих робітників. Вони мене слухають: що не скажу – зроблять, один одному допомагають!

- Які ж то у вас робітники?

- А ось вони! – засміялася Одарка і поклала на стіл своїх десять пальців.

65. Запитання і завдання

1. Як ви гадаєте, яка риса є характерною для Одарки?

2. Як ви вважаєте, які риси прикрашають людину?

3. Перекажіть текст від третьої особи однини.

4. Згадайте, які справи щодня встигає зробити ваша мама.

66. Прочитайте казку і скажіть, які спільні риси мали брати.

ДОБРІ БРАТИ

Жили в селі два брати. У молодшого було семеро дітей, а старший був *неодружений*. Жили вони в *злагоді*, землю *обробляли спільно*. Скосили брати якоесь *жито* і розділили гарний *урожай* порівну.

Настала ніч. Ліг старший брат і замислився: "А чи *справедливо* ми *снопи* поділили? У брата велика сім'я, дітям *чимало* хліба треба.

Піду-но я на поле й перенесу трохи своїх снопів у братову *копу*".
Так і зробив.

А молодший брат теж ніяк не міг заснути. І йому не давала спати думка про те, чи правильно вони розподілили врожай.

Каже він дружині: "Піду-но я на поле та перенесу трохи снопів у братову копу. Брат уже старий, живе самотою, *помічників* у нього немає".

Так і *вчинив*.

На другий день бачать брати: у кожного копа така ж, як була, анітрохи не поменшала, в обох снопів порівну.

Дивуються брати, але і той, і другий мовчать. Так кілька ночей підряд переносили брати снопи. Врешті вирішили вони *постерегти* свої копи та й зустрілися.

Відтоді брати ще дужче полюбили один одного. І весь свій вік прожили щасливо, завжди допомагали один одному й ніколи *не знали ні злиднів, ні горя*.

67. Дайте відповіді на запитання.

1. Про кого розповідається в цьому тексті?
2. Як ви розумієте назву казки?
3. Як жили в селі два брати?
4. Чому замислився вночі старший брат? Що він зробив?
5. Що вчинив молодший брат?
6. Як прожили брати весь свій вік?
7. Яка головна думка тексту?

68. Прочитайте текст і скажіть, чим брати відрізнялися (якими рисами вдачі) один від одного.

БАГАТИЙ БРАТ І БІДНИЙ

Жили колись два брати – багатий і бідний. Багатий не *журився*, що його брат бідний, і не давав йому й *ложки юшки*, хоча той часто просив у нього.

Якось на свято багатий *скликав* гостей. Бідний брат *сподівався*, що й його *запросять*, та де там!

Тоді бідний брат пішов на річку, спіймав три великі рибини і поніс їх багатому братові: може, той щось дасть.

Прийшов до багатія у двір, *уклонився низенько*, а брат і не дивиться, сказав: "Бувай здоровий!" – та й пішов у свої *хороми*.

Що було робити бідному? Пішов він додому.

Раптом бідняк побачив дідуся. Той підійшов до бідняка, спитав:

- Чого ти, друже, такий сумний?

- Як же мені таким не бути! – *поскаржився* бідний брат. – Одніс я багатому братові три гарні рибини, а він і квасом не *пригостив*.

- Ну, щось та одержав? – допитувався старий.

- Сказав: "Бувай здоровий!" – та й усе.

- Дай мені це "Бувай здоровий" і ти заживеш щасливо, – мовив дідусь.

- Бери, – погодився бідний брат.

Тоді старенький порадив:

- Іди додому, витягни *з-під печі* бідність і *викинь* її в річку.

Дідусь пішов своєю дорогою, бідний – своєю.

Знайшов бідний брат під піччю бідність і кинув її в річку.

І стало *диво* – чоловікові почало *щастити*.

Усе, за що б він не взявся, виходило набагато краще, ніж раніше.

Поле родило гарні хліби, корови телилися й давали багато молока, поросилися свині. Комори й хліви, у хаті, надворі – усе, що в нього було убоге, недоладне, ставало добротним, красивішим, ніж у багатого брата.

Побачивши це, багатий втратив спокій від *заздрощів*. Тоді він пішов до брата і ну *допитуватися*:

- Звідки це все в тебе взялося?

Зрештою меншому братові *набридло* слухати це, і він сказав:

- Звідки я все це маю? Спіймав під піччю бідність і *викинув* у річку.

І тепер у мене є все!

- Щось не віриться! – сказав багатий. – Не *стерплю*, щоб ти був багатший за мене!

Пішов багатий брат до річки і ловив бідність доти, поки не спіймав

її. Та як тільки приніс бідність додому, вона *вислизнула* з рук і *шаснула* під піч. І ніхто не міг *витягнути* її звідти.

Відтоді й став колишній багатий злидарем.

69. Запитання і завдання

- 1. З яких слів першого абзацу можна дізнатися, що багатий брат був байдужим до того, як живе його молодший брат? Прочитайте.*
- 2. На що сподівався бідний брат, коли ніс багатому три рибини? А що одержав?*
- 3. Про що розповів бідний брат дідусеві?*
- 4. Як поставився дідусь до бідаря?*
- 5. Що він попросив у бідного та що порадив? Прочитайте.*
- 6. Чи можна назвати дідуся милосердним, добрим, чуйним? Доведіть.*
- 7. Яким, на вашу думку, був багатий брат? А бідний?*
- 8. Як ставиться до обох братів народ? З чого про це можна довідатися? Свої міркування підтверджуйте рядками тексту.*
- 9. Яка головна думка тексту?*

70. Прочитайте текст про Тараса Шевченка. Що ви про нього знали раніше, а що дізналися з тексту?

БІЛА НІЧ
(О.Іваненко)

Тепер у Тараса почалося *подвійне* життя. Удень він працював, як завжди, з усією ширяєвською артілью: *фарбував дахи, паркани*, робив малюнки для стін, але вночі, коли всі в домі засинали, він *нишком* одягався, йшов на своє улюблене місце в Літньому саду і знову писав там свої *вірші* і перемальовував статуї античних богів.

Так і зараз він зайшов у сад, пройшов мрійно алею вікових лип і сів на перекинуте відро з-під охри.

Хлопець почав малювати Сатурна, який пожирав свою власну дитину.

Вже починало сходити сонце. Тарас заглибився у малювання і зовсім не помічав, що сьогодні він не один. Адже в таку ніч не одному йому не спалося.

Молодий чоловік в короткому літньому пальті і круглому капелюсі вже давно з цікавістю стежив за ним. Він нечутно підійшов до хлопця і поклав йому руку на плече.

Найпершим рухом Тараса було схопити малюнок і швидко сунути за пазуху.

- А що ти тут, парубче, робиш? – спитав молодий чоловік.

- Я нічого не роблю, – ніяково відповів Тарас, не розуміючи, як поставитись до цього. – Я йду на роботу і по дорозі зайшов у сад. Тарас підвів голову і побачив кругловида, ще молоде обличчя, карі лагідні очі і додав одверто:

- Я малював.

- Покажи, що ти малював, – попросив незнайомий.

Тарас несміливо вийняв з-за пазухи папір. Незнайомий подивився на малюнок, потім з усмішкою глянув на Тараса і сказав, що він дуже добре малює. Потім запитав, чи часто він ходить сюди малювати.

Молодий чоловік поцікавився також тим, у кого Тарас вчиться малювати, звідки сам він буде.

Дізнавшись, що Тарас з Вільшаної, незнайомий раптом радісно обняв за плечі Тараса.

- Так ти ж мій земляк! Я з тих країв!

Тарас весь спалахнув від радості.

- Ти обов'язково приходь до мене, – сказав незнайомий.

- У цю ж неділю приходь. Дай клаптик паперу, я запишу тобі свою адресу. Спитаєш художника Івана Сошенка.

- Художника Івана Сошенка, – як щаслива дитина, що не може ще отямитися від втішної несподіванки, повторив Тарас. – Обов'язково прийду.

Час було вже йти на роботу.

Тарас схопив своє відро і пензлі і так глянув на свого нового знайомого, такою щирою, незвичайною вдячністю сяяли його

розумні очі, що Сошенко відчув відразу якийсь зв'язок з цим обідраним малярським учнем, якусь відповідальність перед його щирим, глибоким поглядом.

З піднесеним настроєм повертався молодий художник додому. Займалася зоря. Прокидався Петербург.

71. Запитання і завдання

1. Як ви розумієте речення: "У Тараса почалося подвійне життя"?
2. З ким познайомився Тарас вночі у Літньому саду?
3. Передайте розмову незнайомого з Шевченком.
4. Чи сподобався малюнок Шевченка незнайомцю?
Як він його оцінив?
5. Чому молодий художник Шевченко з піднесенням повертався додому?
6. Як ви розумієте назву тексту?
7. Перекажіть текст за планом.

План

- 1) Подвійне життя.
- 2) Зустріч з незнайомим у Літньому саду.
- 3) Розмова незнайомого з Шевченком.
- 4) Запрошення до художника Сошенка.

72. Ознайомтеся з текстом з історії України. Випишіть нові слова.

ПРО ЗАПОРІЗЬКУ СІЧ ТА ЗАПОРОЖЦІВ

Козаки-запорожці *нападали* на турків і татар, *хоробро воювали* з іншими *ворогами* України. Вони *захищали народ* і рідну українську землю від ворогів і *дбали* про те, щоб український народ мав *свободу* і *власну державу*. І не один із них віддав своє життя за рідний край і народ. Місцем, де жили запорожці, була Запорізька Січ на Дніпрі. Там запорожці жили *постійно*, там збиралися, вчилися військовій справі, готувалися до воєнних походів.

Січ – то була простора площа на Дніпровім острові Хортиці. Зі всіх боків *омивала* цей *острів* вода Дніпра, а ще на самім

острові був викопаний глибокий рів, наповнений водою, та високий, гострий частокіл – паркан з міцними брамами. На брамах, що на ніч замикалися, стояли гармати та козацька сторожа. Не диво, що будь-кому не можна було дістатися на Січ.

І не раз робили спробу завоювати Січ турки, татари та інші вороги, та їм це не вдавалося.

Довкола площі були побудовані хатки, або курені. Козаки спали тут або пересиджували ніч у непогоду. Коли була добра погода, вони перебували на площі або в степу за річкою. Там вони вчилися стріляти, їздити верхи на коні.

Посередині Січі стояла невелика церква, знадвору дуже скромна, а всередині повна золота й срібла.

На Січі, крім хаток-куренив, були й склади зі зброєю, з гарматами, з човнами та харчами. Коло складів вночі стояла сторожа.

Козаки одягалися просто: в грубу сорочку, в довгий плащ без рукавів. За широким поясом носили пістолі і люльку, через плече носили торбину з харчами і кулями. Жінок на Січі не було, і ніхто не смів мати на Січі жінку, навіть сам отаман. За це була кара смертю. Коли козак був жонатий, то жінка й діти жили десь на селі. Там жив і козак, коли не було війни.

Січчю командував кошовий, що його звали батьком – кошовим, отаманом.

Його вибирали на спільній раді, на майдані серед Січі.

73. Запитання і завдання

1. Хто такі козаки-запорожці?
2. Де збиралися козаки?
3. Де знаходилась Січ?
4. Чим вони займалися, коли не було війни?
5. Розкажіть, як одягалися козаки?
6. Що ви дізналися про звичаї козаків?
7. Хто командував Січчю?
8. Складіть план та розкажіть текст за складеним планом.

74. Для читання віршованих творів потрібна підготовка.
Прочитайте твір кілька разів ритмічно.

Олівець - малювець
(Н.Забіла)

Взяла Яся олівець, олівець-малювець.
Сіла Яся біля столу, розгорнула папірець.
Треба тут намалювати отаку здорову хату!
Вікна. Дах. Димар на нім. З димара - великий дим.
Ось травичка. Ось доріжка. Ось дитинка. Ручки. Ніжки.
Ротик. Носик. Голова. І волосся - як трава!
Ось на небі сонце сяє. Довгі промені ясні...
А в сторонці, під віконцем, квітнуть квіти запашині.
У дитинки є спідничка, а на ніжках черевички.
Ще їй кошика зроби - піде ляля по гриби.
Ліс такий густий, кошлатий, і дерев у нім багато –
все ялинки та дубки. Як щітки, стирчать гілки.
А під кожним під дубочком два грибочки, три грибочки,
ось чотири, ось і п'ять... Вже нема де малювать!
Враз на сонце, як примара, налетіла чорна хмара,
чорна-чорна, наче дим... Ось і блискавка! І грім!
І полився з хмари дощик на грибочки, на дубочки,
на ялинку, на хатинку, на малесеньку дитинку,
на волоссячко, на кошик ллється дощик, дощик, дощик;
ллється швидко, швидко, швидко! І нічого вже не видно!
- Що ж ти, Ясю, наробила? Зачорнила весь папір!
І протерла, і продерла, і пробила аж до дір!..
Яся каже:
- Ай - ай - ай!
Яся каже:
- Це не я. Це такий вже олівець, олівець-малювець.

75. Запитання і завдання

1. Що спочатку намалювала Яся?

2. З яких частин, на її думку, складається будинок (хата)?
3. Розкажіть, що дівчинка намалювала в лісі?
4. Зверніть увагу на суфікси іменників, яких вони надають значень?
5. Випишіть приклади, що підтверджують вашу думку.
6. Знайдіть у тексті порівняння. З чим порівнюється волосся дівчинки, гілки на деревах, дощова хмара? За якою ознакою все порівняне?
7. Які засоби передають темп роботи маленької Ясі?
8. Поясніть, як ви розумієте вираз "зачорнила весь папір".
9. Спробуйте перелічити все, що намалювала Яся.
Не забувайте вживати прикметники і числівники!

76. Чи любите ви гумор? Ознайомтеся з текстом і скажіть, чи серйозні поради дає автор?

ЯК ПОВОДИТИСЯ В КІНО

(О.Чорногуз)

Моя перша порада: як тільки ви зайшли до кінозалу, негайно сядьте. Бажано на своє місце. І, звичайно, в своєму ряду. Тоді зніміть шапку (якщо ви її носите), скиньте пальто чи плащ і покладіть на спинку стільця, що *попереду* вас. Якщо товариш чи товаришка *безцеремонно* почне лягати на ваш одяг, зробіть йому (їй) *зауваження*. Бажано *голосно*.

У кінозалі завжди треба розмовляти дуже голосно, бо інакше вас не почують.

Роздягнувшись і добре вмостившись, лізьте до *кишені*. Своєї. Якщо ви жінка, то до сумочки.

Діставайте бутерброд (хліб із сиром чи ковбасою) і їжте. Добре до ковбаси з хлібом йде *часник*. Отож не забудьте прихопити з собою один-два зубчики. Коли ви не взяли бутерброд, то жуйте кекс, облизуйте "ескімо".

Як тільки на екрані з'являться *титри*, починайте читати. Теж голосно. Бажано так, щоб вас чули аж в *останньому ряду*. Читайте назву фільму, читайте, хто які *ролі грає*, потім *коментуйте всі події*,

що відбуваються на екрані. Це, як не дивно, роблять в кінозалах не всі. Більше того, трапляються маловиховані типи, які починають шикати або, простіше кажучи, *затуляти* коментаторові *рота*. Не дають чоловікові *розкритись до кінця*.

77. Запитання і завдання

1. Зверніть увагу на те, яку роль відіграють слова наказового способу. Випишіть їх.

Зразок: *сядьте – сидіти.*

2. Які мовні засоби використано в тексті для передачі виконання дій? Знайдіть їх і зачитайте.

Зразок: *перша порада..., тоді ...*

3. Перекажіть текст, вживаючи конструкції:

автор радить нам, щоб...

він рекомендує... (що робити ?)

письменник застерігає... (що робити ? як?)

автор дивується з того, що...

автор робить висновок...

4. Чи погоджуєтеся ви з думкою автора? Якщо заперечуєте, то аргументуйте ваш погляд.

78. Прочитайте текст, складіть план.

ХЛОПЧИК І ТИГР

Це було в далекій країні Індії. Маленький хлопчик-пастушок Раджпур погнав у джунглі *пасти* корів. Пригнав худобу в ліс і почав ловити рибу в каналі. Коли настав вечір, зібрав *череду*. Та однієї корови не було.

Він шукав її в близьких зарослях, але корови і *слід пропав*.

Пастушок дуже *перелякався* і навіть не уявляв, що може бути від *хазяїна*.

Хлопчик не міг довго шукати, бо тоді всі корови *розбредуться*. Він *пригнав* череду в селище і повернувся в джунглі, не сказавши нікому ні слова. В джунглях не було *жодної* людини... Темний вечір *спускався* на зарослі, кущі і дерева. Чулося, як виють *дикі звірі*.

Раджпур ішов все далі і далі. Скоро стало зовсім темно, і хлопчика *охотив жах*. В джунглях страшно навіть *дорослій людині*, а вже про маленького годі й говорити. Що ж робити? Раджпур вирішив без корови додому не повертатися.

Він *виліз* на високе дерево, щоб на ньому переспати ніч. *Втомившись* за день, хлопець зразу заснув. Раптом уві сні йому *здалося*, що дерево сильно *загойдалося*. *Прокинувшись*, він подивився вниз і скрикнув від жаху. Під деревом стояв тигр і жадібно дивився на хлопчика. Серце пастушка стислося від страху, він обома руками ухопився за стовбур.

Минуло кілька годин. Але тигр і не думав нікуди йти. Він *ревів і підстрибував* угору, *намагався дотягнутись* до своєї *жертви*. Раджпурові здавалося, що тигр ось-ось дістане його своєю *лапою*. Щоразу хлопчик голосно скрикував.

Так минула ніч.

Вранці у хлопчика з'явилася *надія*, що звір *підє геть*. Проте тигр весь день пролежав під деревом. Хіба він міг піти, бачачи перед собою *здобич?*

Від довгого сидіння на дереві все *тіло* у пастушка *заклякло*. Хлопчикові дуже хотілося їсти. Але хижак ні на *крок* не відходив від дерева.

Минув день, і знову настала ніч. Тигр теж, видно, дуже зголоднів. Їжа була у нього перед носом, але він не міг її дістати, і це робило звіра ще *лютішим*.

Минула і ця ніч. Настав новий день. Від голоду в Раджпура *паморочилась голова*, перед очима розпливались червоні кола. Йому стало важко сидіти на дереві. Нарешті пастушку в голову спала щаслива думка.

Він виліз на самісіньку *верхівку* дерева, зняв свою сорочку і став *розмахувати* нею в повітрі, сподіваючись, що хто-небудь з дорослих помітить його *сигнали*.

Раптом хлопчик радісно скрикнув, зразу ж забувши про *голод і спрагу*.

Біля струмка стояли *четверо мисливців* і дивились на сорочку, якою розмахував Раджпур. Люди помітили його. Треба їх *попередити*, що внизу лежить голодний тигр. Якщо не попередити, то кровожерний звір може *розірвати* кого-небудь з них.

Хлопчик голосно закричав:

- Стережіться! Стережіться! Під деревом тигр!

Люди почули його крик, спинились, *зарядили рушниці* і почали *обережно наближатись* до дерева. Тигр *не зводив очей* з пастуха і спершу не помітив мисливців.

- Бах, бах, бах, бах! – майже одночасно пролунали чотири *постріли*. Злякані птахи порозліталися в різні сторони.

Хлопчик подивився вниз. *Хижак* упав на землю. Потім *підвівся*, але тут же впав і більше не *ворушився*.

Пастушок швидко спустився з дерева. Від голоду і спраги він зовсім *знесилився*, але, почувши від мисливців, що корова знайшлася, Раджпур радісно посміхнувся.

79. Запитання і завдання

1. Де відбувалась подія, про яку розповідається в тексті?
2. Чому хлопчик-пастушок повернувся в джунглі?
3. Що зробив хлопчик, коли вирішив не повертатися додому без корови?
4. Кого побачив хлопчик під деревом? Що він відчував у цей час?
5. Хто врятував хлопчика?
6. Перекажіть текст за планом.

План

- 1) В далекій країні Індії.
- 2) Корова загубилася.
- 3) Раджпур вночі у джунглях.
- 4) Хлопчик і тигр.
- 5) Порятунок хлопчика.

80. Пригадайте, якщо дві дії відбуваються одночасно, вживайте:

а) Хлопчик побачив звіра і вирішив... – Побачивши звіра, хлопчик вирішив...

б) Він бачить небезпеку і кричить... – Бачачи небезпеку, він кричить.

Зміст

Наша мама в будинку відпочинку.....	3
Нова квартира.....	3
Хто куди йде вранці.....	5
Смачний обід.....	5
Нічого не забув.....	6
А як ви відпочиваєте.....	7
Українські імена.....	8
З ким залишити дитину.....	9
У субову ввечері.....	10
А що у вас болить.....	11
Приз за красу.....	12
Концерт Паганіні.....	13
Втрачений день.....	14
Сім'я і спорт.....	15
Сини.....	16
Екскурсія.....	17
Будинок відпочинку.....	19
Про що думає марабу?.....	22
Котра година?.....	24
Як я зустрічав Новий рік.....	26
Улюблене свято.....	27
Київський торт.....	29
Гіпноз.....	30
Щаслива лавочка.....	32
Як соловейко чоловіка розому навчав.....	34
Українська народна казка.....	35
Залізничний вокзал.....	36
Найдорожчий плід.....	37
Найщасливіший день.....	39
М. Коцюбинський. Десять робітників.....	42
Добрі брати.....	42
Багатий брат і бідний.....	43
О. Іваненко. Біла ніч.....	45
Про Запорізьку Січ та запорожців.....	47
Н.Забіла. Олівець-малювець.....	49
О.Чорногуз. Як поводитися в кіно.....	50
Хлопчик і тигр.....	51